

Ks. JANUSZ WILK

Wyższe Śląskie

Seminarium Duchowne

Katowice

Enigmatyczność posłańca w Jr 20,15-17

Streszczenie: Figura „człowieka” (אִישׁ), który przekazuje wiadomość ojcu o narodzinach syna – Jeremiasza jest w interpretacji problematyczna, gdyż człowiek ten nie zaciągnął żadnej winy wobec proroka, a został przez niego przeklęty. Tego rodzaju postępowanie mogło wiązać się z zakazem złorzeczenia ojcu lub matce (zob. Wj 21,17; Kpł 20,9) oraz zakazem bluźnienia Bogu (zob. Wj 22,27; Kpł 24,10-16). Nie mogąc bezpośrednio złorzeczyć tym, którzy powołali go do życia, prorok czyni to pośrednio wobec tego, który ogłosił wiadomość o jego narodzinach. Posłaniec może być również uosobieniem samego Jeremiasza. Obydwaj głosili prawdę – dobrą nowinę. Obydwóm groziła za to śmierć. Żaden z nich nie zaciągnął winy wobec tych, którzy zagrażali ich życiu.

Słowa kluczowe: człowiek, Jeremiasz, Jr 20,15-17, posłaniec, przekleństwo.

Wstęp

Księga Jeremiasza zawiera pięć introspekcyjnych poematów proroka tzw. „wyznań” (zob. Jr 11,18-12,6; 15,10-21; 17,14-18; 18,18-23; 20,7-18), będących obrazem jego własnego życia, zmagania z powołaniem prorockim oraz niełatwej wierności Bogu. Wyznania te są nierozdzielnie związane z jego osobistym życiem oraz społeczno-religijną sytuacją jego rodaków.

Piąta konfesja (zob. Jr 20,7-18), to wyraz najgłębszego kryzysu proroka, walki o własną tożsamość i wiarę¹. Jest ona lamentacją indywidualną, w której cierpiący Jeremiasz już nie tyle woła o pomoc, ale wyraża pragnienie rezygnacji z drogi życia, którą od około 30 lat wędrował jako prorok. Lamentacja ta, będąca kompozycją dwóch tekstów (w. 7-13 i w. 14-18)², pokazuje Jeremiasza, który

¹ Por. J. Wilk, *Wierzyć Bogu*, Kraków 2011, s. 37-41.

² Por. K. M. O'Connor, *The Confessions of Jeremiah: Their interpretation and role in chapters 1-25*, Missoula 1988, s. 61-80; J. Bright, *Jeremiah. A New Translation with Introduction and Commentary*, New York – London – Toronto – Sydney – Auckland 1965, s. 134; por. D. J. A. Clines, D. M. Gunn, *Form, Occasion and Redaction in Jeremiah 20*, „Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft” 1976, nr 88, s. 390-409; W. Rudolph, *Jeremia*, Tübingen 1968, s. 130, gdzie przedstawia się wewnętrzną walkę Jeremiasza jako falowanie – od zwątpienia do radości z powodu bliskości Boga i ponowny nawrót do zwątpienia z powodu braku pociechy duchowej.

jest w pełni świadomy tego, że został wybrany przez Boga na urząd proroka, a zarazem ukazuje proroka, który nie widząc owoców swojego wieloletniego trudu głoszenia słów Pana, przeżywa kryzys powierzonej mu misji. Pozostaje jednak całkowicie wierny Temu, który go wezwał.

Tytułowe zagadnienie niniejszego artykułu, dotyczące posłańca przynoszącego wiadomość ojcu o narodzinach Jeremiasza (zob. Jr 20,15-17) jest wpisane w drugą część wyznania (Jr 20,14-18), które przybrało formę autoprzekleństwa.

1. Struktura Jr 20,14-18

Wersy 14-20 formułują osobną część materiału, różną od wcześniejszego przesłania. Wers 13, kończący pierwszą część wyznania (zob. Jr 20,7-13), wyraża wdzięczność Bogu za pomoc, jaką okazał On potrzebującemu. Kluczowe słowa pierwszej części to: פתה – „zwieść”, „oszukać” (w. 10) i יכל – „zwyciężyć” (w. 10). Słowa te nie tylko nie występują, ale nawet nie znajdują żadnego odniesienia w drugiej części wyznania, gdyż jego struktura została oparta na całkiem innych kryteriach³:

Oznaczenie	Treść	Temat	Słowa kluczowe
A. 14	dzień	zagadnienie narodzin	ארר („związać przekleństwem”); ילד („zrodzić”) 2x; אם („matka”); יום („dzień”) 2x; אשר („który”) 2x
B. 15	człowiek	motyw przekleństwa (+)	ארר („związać przekleństwem”); ילד („zrodzić”); אב („ojciec”); איש („człowiek”); אשר („który”)
C. 16	człowiek	przekleństwo	איש („człowiek”); אשר („który”)
B'. 17	człowiek	motyw przekleństwa (-)	מות („umrzeć”, „zabić”); רחם („łono”) 2x; אשר („że”); אם („matka”)
A'. 18	dzień	zagadnienie narodzin	רחם („łono”); יום („dzień”)

Ramy drugiej części wyznania zostały utworzone przez słowo יום („dzień”; w. 14 i 18) oraz zagadnienie narodzin. Termin יום w wersie 14 odnosi się do narodzin Jeremiasza, natomiast w wersie 18 do jego zgonu. Wersy 15-17 zawierają treść związaną z terminami איש („człowiek”) oraz ארר („związać przekleństwem”). Negatywna idea czasownika ארר została wyrażona w wersie 16 przez obraz zniszczenia miast (פּאַעֲרִים אֲשֶׁר־הִפְּךָ יְהוָה) oraz doświadczenie nieustannego niepokoju i stałej wojny (בְּבִקְרָה וּתְרוּאָה בְּעַת צְהָרֶיךָ).

³ Por. G. Barbiero, *Le ultime due confessioni di Geremia nel contesto dei cap. 18-20*, Roma 2008-2009, s. 106 (manuskrypt PIB); zob. także, J. Magonet, *Jeremiah's last confession: structure, imagine and ambiguity*, „Hebrew Annual Review” 1987, nr 11, s. 314.

Wersy 15 i 17 podają przyczynę przekleścia **אִישׁ**. Pierwszy powód – pozytywny – powiadomienie ojca o narodzinach syna, sprawiając mu tym samym radość (בִּשְׂרָר אֶת־אָבִי לֵאמֹר יֵלֶד־לְךָ בֵּן זָכָר שִׂמְחָה שְׂמִיחָה; w. 15). Drugi – negatywny – niezabicie Jeremiasza jeszcze w łonie matki (לֹא־מוֹתֶתֶנִי מִרְחֹם; w. 17). Wers 16, stanowiący centrum kompozycji, przedstawia urzeczywistnienie przekleństwa.

Poszczególne wersy są ze sobą leksykalnie i logicznie powiązane. Wersy 14 i 15 przez czasowniki **אָרַר** i **יָלַד** oraz przez zaimek względny **אֲשֶׁר**. Natomiast dwa rzeczowniki **אִמָּ** („matka”; w. 14) i **אָבִי** („ojciec”; w.15) tworzą spójny obraz osób przekazujących dziecku życie. Wers 16 swoje odniesienie do wersu 15 oddaje przez rzeczownik **אִישׁ** oraz zaimek wskazujący **הוּא** („ten”), a ostatnie dwa wersy wyznania (17 i 18) scala termin **רֶחֶם** („łono”).

J. R. Lundbom omawiając strukturę Jr 20,14–16 zwraca uwagę na ich wersyfikację i sylabizację. Opowiadając się za podwójnym rozmieszczeniem tych wersów w *Biblia Hebraica Stuttgartensia* oraz uznając w wersie 15 słowa **אֶת** i **לֵאמֹר** jako warstwę prozaiczną, którą można pominąć w sylabizacji, proponuje następujący układ sylab⁴:

wers 14	4 i 6 = 10	wers 15	4 i 6 = 10
	9 i 5 = 14		7 i 7 = 14
	suma 24		suma 24

Kolejne wersy są już dłuższe. I tak wers 16 zawiera 38, wers 17 – 25, a wers 18 – 24 sylaby. Wg J. R. Lundbom tego rodzaju układ sylab w wersach 14 i 15 wskazuje na paralelę tych wersów oraz na ich precyzyjne zbalansowanie⁵.

2. Styl

Piąta konfesja Jeremiasza (zob. Jr 20,7–18) łączy w sobie styl Księgi Psalmów (zob. np.: Ps 10,1; 13,3; 31,11; 116,3; 22,2; 42,10; 43,2) i Księgi Lamentacji. Analogię do jej treści można odnaleźć w 1 Krl 19,4 oraz Hi 3,3–10. Zwłaszcza Hi 3 wyraża tematyczne i leksykalne podobieństwo wobec Jr 20,14–18⁶. Podobne teksty, wyrażające skargę wypływającą z faktu własnych narodzin lub braku motywacji do życia odnajdujemy również w: Rdz 27,46; 1 Mch 2,7; Jr 15,10; Jon 4,3. Analogiczny styl wypowiedzi można spotkać także w literaturze pozabiblijnej np.:

⁴ Por. J. R. Lundbom, *The double curse in Jeremiah 20, 14–8*, „Journal of Biblical Literature” 1985, nr 104, s. 592–593.

⁵ Por. tenże, *dz. cyt.*, s. 595.

⁶ Szczegółową analizę analogii tych tekstów zob.: G. Fuchs, *Die Klage des Propheten. Beobachtungen zu den Konfessionen Jeremias im Vergleich mit den Klagen Hiobs (Erster Teil)*, „Biblische Zeitschrift” 1997, nr 41, s. 212–228; taż, «Du bist mir zum Trugbach geworden.» *Verwandte Motive in den Konfessionen Jeremias und den Klagen Hiobs (Zweiter Teil)*, „Biblische Zeitschrift” 1998, nr 42, s. 19–38.

„A ja rzekłem: «Dlaczego Panie?» Po cóż się więc rodziłem albo dlaczego łono mojej matki nie stało się dla mnie grobem, żebym nie widział znoju Jakuba i wyczerpania rodu Izraela?» (4 Mch 5,35)⁷

„Słodkimi się wyrazy Helena odzywa:
«Bracie tej, co was gubi, co zbrodnią zhańbiona!
Oby wprzód, skorom wyszła z mojej matki łona,
nagły mię porwał wicher gdzie pomiędzy skały
albo morze szumnymi pochłonęło wały,
niżlim, nędzna! na takie puściła się kroki!» (Iliada, VI, 299-304)

„Wychowała mię ojca ręka dobroczynna:
na cóżem mu to życie nieszczęśliwa winna!» (Iliada, XXII, 385-386)

Lament Jeremiasza nie był odosobniony w starożytnym świecie. Również literatura antyczna ukazuje człowieka, który często w największych trudnościach i negatywnych doświadczeniach żałuje, że się narodził. Na szczególną uwagę zasługuje jednak Jeremiaszowe złorzeczenie człowiekowi (zob. Jr 20,15-17), który przyniósł przecież dobrą wiadomość o narodzinach syna. Także ten fakt znajduje pewne odniesienie w literaturze pozabiblijnej:

„Bogdajby zginął ten,
co z mych przekłutych nóg
więzy złowrogie zdjął,
co mnie, niemowlę, z pęt
śmiertelnych wyrwał, wyratował –
Dobroczyńca, zbawca mój!» (Król Edyp, 1381-1386)

3. Datacja

Trudno jednoznacznie umiejscowić chronologicznie Jr 20,15-17. Datacja przybiera dwa kierunki. Pierwszy z nich jest związany z królem Judy – Jojakimem (609-598) i odrzuceniem przez niego proroctwa Jeremiasza (zob. Jr 36). Wydarzenie to miało miejsce w 605/604 r.⁸ Droga druga prowadzi do publicznego sporu pomiędzy Jeremiaszem, a jednym z fałszywych proroków z pokolenia Beniamina – Chananiaszem (zob. Jr 28). Przepowiedziana przez Jeremiasza śmierć Chananiasza (zob. Jr 28,17) nastąpiła w czwartym roku panowania króla judzkiego Sedecjasza (zob. Jr 28,1), czyli we wrześniu/październiku 594 r. Echem wypełnienia się tego proroctwa mogła być pieśń pochwalna zawarta w Jr 20,13. Złorzeczenie znajdujące się w kolejnych wersach (14-18) mogło być

⁷ IV Księga Ezdrasza, w: *Apokryfy Starego Testamentu*, oprac. R. Rubinkiewicz, Warszawa 2000, s. 380.

⁸ Por. J. R. Lundbom, *dz. cyt.*, s. 589.

rezultatem jakiegoś odnowionego cierpienia proroka, a zarazem kolejnego jego kryzysu, który ujawnił się w 594 r⁹.

4. Interpretacja Jr 20,15–17

Po przekleściu dnia swoich narodzin (w. 14), Jeremiasz przeklina posłańca, który dostarczył wiadomość ojcu proroka o jego narodzinach. Tematyka posłańca, zainicjowana w wersie 15 jest kontynuowana do wersu 17, tworząc odrębne zagadnienie tematyczne. Zamyka je powrót do kwestii dnia narodzin, poruszony ponownie w wersie 18. Tym samym, pod względem treści, wersy 14 i 18, stanowią tematyczne ramy dla opowiadania zawartego w Jr 20, 15–17.

Jr 20, 15:

אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּשַׂר אֶת־אָבִי לֵאמֹר יֵלֶד־לִּי בֶן זָכָר שִׂמְחָהוּהוּ

Przeklęty człowiek, który przyniósł wiadomość mojemu ojcu, mówiąc:

„Urodził ci się syn, chłopiec”, sprawiając mu tym wielką radość

Motyw przekleństwa אָרוּר („związać przekleństwem”) wielokrotnie występuje na kartach Pisma Św. (zob. np.: Rdz 3,14; 4,11; 9,25; 12,3; Lb 22,6.12; Jr 11,3; 17,5; 48,10; Ml 1,14; 2,2) oraz w literaturze pozabiblijnej¹⁰. L. Prijs komentując czasownik אָרוּר zwrócił uwagę na naturę tego przekleństwa. Zaproponował, aby אָרוּר rozumieć nie jako życzenie, ale deklarację faktu. Łącząc tematycznie wersy 15 i 16, sugeruje, że Jeremiasz nie tyle przeklina samego posłańca, co raczej żałuje go, gdyż on, oznajmiając narodziny proroka obwieszcza tym samym przyszłe zburzenie Jerozolimy, które w swych mowach będzie zapowiadał prorok. Posłaniec (אִישׁ; w. 15.16) wg Prijsa jest zwyczajnym, anonimowym przedstawicielem Jerozolimy, miasta, które upadnie jak Sodom i Gomora¹¹. Tego rodzaju interpretacja stwarza jednak pewną trudność. Symboliczne rozumienie אִישׁ (w. 15.16) musi spowodować podobne rozumienie dnia narodzin (w. 14.18). Wtedy cała sekwencja Jr 20,14–18 byłaby tylko odniesieniem do sytuacji religijno-społecznej Jerozolimy, a nie konkretnego stanu psychiczno-duchowego Jeremiasza.

Natomiast W. L. Holladay zaproponował, aby w egzegezie tego tekstu nie poszukiwać żadnego posłańca, ale w אִישׁ widzieć samego Jeremiasza¹². Po omówieniu tej kwestii przedstawił własną parafrazę Jr 20,14–18: „Zguba wisi nad dniem moich narodzin; istotnie zguba wisiała nade mną od samego początku moich narodzin. Zostanę zniszczony dokładnie tak, jak Sodom i Gomora

⁹ Por. W. L. Holladay, *Jeremiah 1. A Commentary on the Book of the Prophet Jeremiah. Chapters 1–25*, Philadelphia 1986, s. 564.

¹⁰ Zob. D. Hillers, *Treaty-Curses and the Old Testament Prophets*, Rome 1964, s. 18–26.74–76.

¹¹ Por. L. Prijs, *Jeremia XX 14 ff.: Versuch einer neuen Deutung*, „Vetus Testamentum” 1964, nr 14, s. 105–108.

¹² Por. W. L. Holladay, *dz. cyt.*, s. 562.

zostały zniszczone. Jednakże to zniszczenie starego było dokonane przez Jahwe w gniewie i świetle dziennym, podczas gdy w moim przypadku Jahwe powołał mnie od dnia mych narodzin, by być jego prorokiem, miał w tym swój właściwy dla mnie cel. Jeśli moje życie jest niczym, to dlaczego w ogóle przyszedłem na świat?”¹³.

Obydwie, z pewnością oryginalne próby interpretacji tego fragmentu świadczą o pewnej trudności w rozumieniu figury **שִׂנְיָ** (w. 15.16) oraz tak negatywnego odniesienia Jeremiasza do tej postaci. Tym bardziej, że człowiek ten, prawdopodobnie będąc nawet „przyjacielem domu”¹⁴, nie zaciągnął żadnej winy zarówno wobec samego proroka, jak i jego rodziny. Ponadto posłaniec, który w starożytności przynosił ojcu nowinę o narodzinach syna był zazwyczaj szczerze nagradzany, a nie przeklinany¹⁵. Wynikało to z ówczesnego statusu mężczyzn. Narodziny męskiego potomka były powodem wielkiej radości ojca. W wersie 15, dla jak najlepszego wyrażenia tej radości, dwukrotnie użyto czasownika **שָׂמַח** („radować się”). Tymczasem złorzecząca postawa proroka wobec posłańca, który przekazując wiadomość ojcu o narodzinach syna, użył powszechnej wówczas formuły językowej (**יָלַד לְךָ בֵּן זָכָר** – „urodził ci się syn, chłopiec”)¹⁶, może być związana z zakazem złorzeczenia ojcu lub matce (zob. Wj 21, 17; Kpł 20, 9) oraz zakazem bluźnienia Bogu (zob. Wj 22,27; Kpł 24,10-16). Jeremiasz, nie mogąc bezpośrednio złorzeczyć tym, którzy powołali go do życia, czyni to pośrednio wobec tego, który ogłosił wiadomość (**בַּשֵּׂר**) o jego narodzinach.

Wers ten stanowi równocześnie polaryzację dwóch czasowników. Pierwszy z nich – **אָרַר** („związać przekleństwem”) został przeciwstawiony czasownikowi **בָּשַׂר** („przynosić wieści”). Termin **בָּשַׂר** nie tylko określa dostarczenie jakichś informacji (zob. 1 Sm 31, 9), ale przede wszystkim posiada znaczenie pozytywne, jako „przynosić dobre wieści; ogłaszać dobrą nowinę” (zob. 2 Sm 18,19.20; 1 Krl 1,42; 1 Krn 10,9; Iz 52,7; 61,1). LXX przekłada go za pomocą terminu $\epsilon\upsilon\alpha\gamma\gamma\epsilon\lambda\acute{\iota}\zeta\omega$, który w Iz 52,7; 61,1, a zwłaszcza w NT będzie posiadał wymiar teologiczny, wyrażający radosną dla ludzi nowinę o zbawieniu. Kontrast pomiędzy **אָרַר** a **בָּשַׂר**, to zobrazowanie całkowicie negatywnego albo pozytywnego odniesienia do człowieka. Jeremiasz w swoim egzystencjalnym krzyku woła przekleństwem na tego, który przed laty ogłosił dobrą nowinę o jego narodzinach.

Jr 20,16:

וְהָיָה הָאִישׁ הַהוּא כְּאֶעֱרִים אֲשֶׁר־הִפֵּךְ יְהוָה וְלֹא נָחַם
וְשָׁמַע זְאֵעָקָה בְּבִקְרֹתָ וּתְרוּאָעָה בְּעֵת צָהָרִים

Niech będzie człowiek ten jak miasta, które zburzył Jahwe bez żalu.
Niech słyszy krzyk z rana i wrzawę wojenną w porze popołudniowej.

¹³ Tamże, s. 563.

¹⁴ L. Stachowiak, *Księga Jeremiasza. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*. Poznań 1967, s. 256.

¹⁵ Por. C. L. Feinberg, *Jeremiah*, w: *Isaiah. Jeremiah. Lamentations. Ezekiel*, red. F. E. Gaebel, Grand Rapids 1986, s. 505.

¹⁶ Por. Rt 4,17; Iz 9,5.

Retoryczne przekleście posłańca, Jeremiasz zobrazowuje zniszczonymi przez Boga miastami. Czasownik **הִפֹּךְ** („zburzyć”) występuje również w narracji zburzenia Sodomy i Gomory (zob. Rdz 19, 21.25.29; także: Pwt 29,22; Lm 4, 6), dlatego też **כְּאַעֲרִים** („jak miasta”) identyfikuje się z Sodomą i Gomorą, jako przykładem surowej kary Bożej. Jeremiasz użyje tych nazw w rozdziale 23, wersie 14¹⁷. Wg opisu proroka zniszczenie tych miast dokonało się **לֹא נָחַם** („bez żalu”). Brak jednak tej wzmianki w narracji dotyczącej zburzenia Sodomy i Gomory. W podobnym kontekście wyrażenie to występuje również w Jr 4, 28, gdzie określa determinację Jahwe w realizacji zagłady. Forma ta, wyrażająca stanowczość Boga w wypełnieniu zapowiedzianej kary, została przejęta przez późniejszych proroków (zob. Ez 24,14; Za 8,14)¹⁸.

Druga część przekleństwa nawiązuje do działań wojennych. Złorzeczenie to zostało skonstruowane z dwóch, paralelnych obrazów: **זִאֲעֻקָה בַּבֶּקֶר** („krzyk z rana”) i **וְתִרְוָאָה בְּעֵת צְהָרִים** („wrzawa wojenna w porze popołudniowej”). Pierwszy definiuje używany wielokrotnie przez Jeremiasza termin **זִאֲעֻקָה** („krzyk”, ale i „skarga”, „wołanie o pomoc”). Występuje on również w zagadnieniu dotyczącym Sodomy i Gomory, jednakże nie w narracji o ich zburzeniu, ale jako skarga na postępowanie mieszkańców tych miast (zob. Rdz 18,20). Tymczasem **זִאֲעֻקָה** w Jr 20,16 odnosi się do mieszkańców miasta, które prawdopodobnie jest oblegane i niszczone przez nieprzyjaciół albo panuje w nim bliżej nieokreślone zagrożenie (np. zaraza, głód). „Krzyk z rana” jest skutkiem osobistego, intensywnego cierpienia, a zarazem świadomości zagrożenia. Drugi termin pochodzi bezpośrednio z wokabularza wojskowego – **תִּרְוָאָה** („okrzyk bojowy”, „alarm”). W kontekście wojny, w Księdze Jeremiasza, termin ten został wykorzystany jeszcze w 4,19 i 49,2. Natomiast określenie czasu tych wydarzeń (**בַּבֶּקֶר** „z rana” i **בְּעֵת צְהָרִים** „w porze południowej”) wskazuje na ich długotrwałe (cały dzień) i natarczywe trwanie¹⁹. Przyczynę tak intensywnego złorzeczenia Jeremiasza posłańcowi, który dostarczył wiadomość ojcu o jego narodzinach znajdujemy dopiero w wersie następnym.

Jr 20,17:

אֲשֶׁר לֹא־מוֹתַתְנִי מִרְחֹם וְתַהֲיִלִּי אִמִּי קִבְרִי וְרַחֲמָה הָרַת עוֹלָם

Bowiem nie zabił mnie w łonie.

Moja matka stałaby się mym grobem, a jej łono brzemienne na zawsze.

¹⁷ Zagłada Sodomy i Gomory może być również metaforą zniszczenia Jerozolimy przez Nabuchodonozora. Odniesieniem do miast z Jr 20,16 mogą być także wcześniejsze wypowiedzi proroka dotyczące „tego miasta”, czyli Jerozolimy (zob. Jr 19,8.11.12.15) – zob. G. Barbiero, *dz. cyt.*, s. 113.

¹⁸ Por. W. L. Holladay, *dz. cyt.*, s. 565.

¹⁹ Por. G. Fischer, *Jeremia 1-25*, Freiburg – Basel – Wien 2005, s. 623. G. Barbiero zwrócił uwagę na sytuację Jerozolimy z okresu życia proroka. Skoro jej mieszkańcy nie chcieli słuchać słów Boga (zob. Jr 18,10; 19,15), teraz będą musieć słuchać skarg i narzekań oraz okrzyków wojennych – zob. tenże, *dz. cyt.*, s. 114.

W wersji tym odnotowuje się dwie trudności egzegetyczne. Pierwsza z nich dotyczy podmiotu dla **לֹא־מוֹתַתֵּנִי** („nie zabił mnie”). Może nim być człowiek – posłaniec (**שִׂי**), o którym jest mowa w wersach 15 i 16 albo też ktoś inny, np.: lekarz przyjmujący poród, żołnierz, który wg ówczesnych zwyczajów wojennych w zdobytych miastach „rozpruwał łona ciężarnym kobietom” (2 Krl 15,16; Oz 14,1; Am 1,13) lub ktoś, kto posiada prawo sprowadzania śmierci. Tym kimś mógłby być anioł śmierci albo nawet sam Bóg²⁰. Jako podmiot podaje się także spersonifikowany **יּוֹם** („dzień”; w. 14 i 18), określając go jako „dies nefastus”²¹. Spośród sugestii, najbardziej praktycznym rozwiązaniem wydawałoby się określenie lekarza jako podmiotu dla **לֹא־מוֹתַתֵּנִי**. Jednakże, chociaż środki poronne były przepisywane przez lekarzy już w starożytnym Egipcie (XVI w. przed Chr.), a aborcje były powszechnie dokonywane w podczas Złotego Wieku Grecji (V/IV w. przed Chr.), to jednak brak informacji, aby ta praktyka była stosowana w starożytnym Izraelu²². Także kwestia najeźdźców mordujących dzieci, które znajdowały się jeszcze w łonach swych matek nie znajduje historycznego potwierdzenia, gdyż czas narodzin Jeremiasza (II poł. VII w.) nie był okresem intensywnych działań wojennych w Anatot. Pozostaje wciąż otwarta kwestia posłańca (**שִׂי**), który jako jedyny potencjalny podmiot znalazł się w kontekście wypowiedzi. Jednak wielość zasygnalizowanych już rozwiązań, dotyczących podmiotu dla **לֹא־מוֹתַתֵּנִי** wskazuje, że wielu egzegetów odrzuca tego rodzaju interpretację. Wszystkie pozostałe próby ustalenia podmiotu są wyłącznie hipotezami, gdyż tekst nie dostarcza żadnych bezpośrednich wskazówek, mogących urzeczywistnić poszczególne teorie.

Drugą nieścisłość stanowi **מִן־הָהָרָה**, a konkretnie użycie przyimka **מִן** z rzeczownikiem **הָרָה** („łono”). Przyimek **מִן** w swoim podstawowym znaczeniu oznacza: „z”, „od”, „od strony”, „z powodu”. Stąd dosłowny przekład **מִן־הָהָרָה** brzmi „z łona”. Jednakże tego rodzaju tłumaczenie powoduje sprzeczność z dalszą częścią wersu, gdzie czytamy, że to łono matki miało stać się grobem dla Jeremiasza. Pragnieniem Jeremiasza było, aby śmierć nadeszła nie w chwili narodzin albo krótko po nich, ale wtedy, kiedy pozostawał jeszcze w łonie matki. Stąd LXX oraz S tłumaczą **מִן־הָהָרָה** jako „w łonie”. Tak też tłumaczone jest to słowo we współczesnych przekładach biblijnych²³.

Na szczególną uwagę zasługuje ponadto czasownik **מוֹתַתֵּנִי** („umrzeć”, „zabić”), który w powyższym wersie – jako polel – oznacza „zakończyć całkowicie życie”

²⁰ Por. L. Prijs, *dz. cyt.*, s. 107–108.

²¹ G. Fuchs, *Die Klage des Propheten...*, s. 218.

²² Por. J. R. Lundbom, *dz. cyt.*, s. 596; Wyłączając późniejszy tekst Syr 38,1–15, w ST znajdujemy jedynie sporadyczne informacje o praktykach lekarskich w Izraelu (zob. np.: 2 Krn 16,12; Jr 8,22), gdyż to Bóg był lekarzem narodu wybranego (zob. Wj 15,26; Ps 103,3; 147,3). Natomiast zapis dotyczący położnych, świadczy o ich szacunku wobec rodzącego się życia (zob. Wj 1,15–21).

²³ Polskich, np.: *Biblia Tysiąclecia, Biblia Poznańska, Biblia Warszawsko-Praska, Biblia Paulistów*; zagranicznych, np.: *Die Bibel. Altes und Neues Testament. Einheitsübersetzung, La Sacra Bibbia. Conferenza Episcopale Italiana. Unione Editori e Librai Cattolici Italiani.*

„zadać śmiertelny cios”. Porównując zastosowanie tego czasownika w polu w innych tekstach, można dostrzec pewien niuans. Jego znaczenie w Sdz 9,34; 1 Sm 14,13; 17,51; 2 Sm 1,9–10.16, jak i w Jr 20,17 można określić jako „wysłać na tamten świat” albo jeszcze dokładniej – „skrócić komuś cierpienia”²⁴. Ktoś, kto został już zraniony, otrzymuje śmiertelne uderzenie, skracające jego mękę²⁵. Tego rodzaju niezaspokojone pragnienie unicestwienia – skrócenia męki i bólu – wyraża Jeremiaszowy krzyk zawarty w wersie 17. I chociaż pobyt po śmierci w Szeolu nie łączył się w umyśle Semity z nagrodą, ale ze smutną koniecznością złych i dobrych, którą to konieczność każdy starał się jak najdalej odsunąć w przyszłość, dla Jeremiasza był formą ulgi, uwolnieniem od ciężaru urzędu prorockiego²⁶. Grobem miało być מִקְבְּרָתָא – łono matki. Tam, gdzie został ustanowiony prorokiem (zob. Jr 1,5), tam pragnąłby na wieki pozostać, nie realizując tym samym powierzonej mu przez Boga misji. I chociaż prorok zna ból matki, która traci swe dziecko (zob. Jr 6,26), to jednak nie studzi to jego pragnienia śmierci. Niechęć do własnego życia, poczucie bezsensowności pełnionego urzędu proroka, przewyższa nawet potencjalny ból jego rodziców.

Podsumowanie

Jeremiasz, pomimo iż utracił wartość własnego życia oraz sensowność wybrania przez Boga na urząd proroka nie rozważa jednak o samobójstwie i nie złorzeczy tym, którzy powołali go do ziemskiego istnienia (Jahwe, rodzice). Przedstawia siebie jako człowieka mocno rozgoryczonego i wzburzonego, który chcąc uniknąć bluźnierstwa wobec Boga i przekleństwa wobec ojca i matki, swoje rozgoryczenie przetrzuca na posłańca (przyjaciela domu?), który obwieścił ojcu wiadomość o jego narodzinach. I chociaż postać שִׁירָא (w. 15.16) pozostaje wciąż zagadkowa, to jednak zobrazowuje wewnętrzny i zewnętrzny stan proroka. Posłaniec ten, który za dostarczenie ojcu dobrej wiadomości, zostaje przeklęty przez Jeremiasza, może również odzwierciedlać samego Jeremiasza, który za przekazywanie Bożych prawd został znienawidzony przez swój własny naród. To, co sam otrzymywał od rodaków, odnosił do niewinnego posłańca. Ostatecznie wyraził przez to, że dalsze jego życie dla Jahwe i Jego narodu nie ma już w nim wartości.

Wątek posłańca (Jr 20,15–17) nie pojawia się w dalszej części Księgi. Jakby zniknął ze świadomości Jeremiasza, podobnie jak niegdyś odszedł on po przekazaniu wiadomości ojcu. Jeremiasz pozostał, będąc wiernym posłańcem Jahwe wobec narodu wybranego.

²⁴ Por. W. L. Holladay, *dz. cyt.*, s. 565.

²⁵ Por. G. Fischer, *dz. cyt.*, s. 623.

²⁶ Por. L. Stachowiak, *dz. cyt.*, s. 256.

Literatura

- IV Księga Ezdrasza, w: *Apokryfy Starego Testamentu*, oprac. R. Rubinkiewicz, Warszawa 2000, s. 372-404.
- Barbiero G., *Le ultime due confessioni di Geremia nel contesto dei cap. 18-20*, Roma 2008-2009 (mps).
- Bright J., *Jeremiah. A New Translation with Introduction and Commentary*, New York – London – Toronto – Sydney – Auckland 1965.
- Clines D. J. A., Gunn D. M., *Form, Occasion and Redaction in Jeremiah 20*, „Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft” 1976, nr 88, s. 390-409.
- Fischer G., *Jeremia 1-25*, Freiburg – Basel – Wien 2005.
- Fuchs G., *Die Klage des Propheten. Beobachtungen zu den Konfessionen Jeremias im Vergleich mit den Klagen Hiobs (Erster Teil)*, „Biblische Zeitschrift” 1997, nr 41, s. 212-228.
- Fuchs G., «Du bist mir zum Trugbach geworden.» *Verwandte Motive in den Konfessionen Jeremias und den Klagen Hiobs (Zweiter Teil)*, „Biblische Zeitschrift” 1998, nr 42, s. 19-38.
- Feinberg C. L., *Jeremiah, w: Isaiah. Jeremiah. Lamentations. Ezekiel*, red. F. E. Gaebelien, Grand Rapids 1986, s. 355-691.
- Hillers D., *Treaty-Curses and the Old Testament Prophets*, Rome 1964.
- Holladay W. L., *Jeremiah 1. A Commentary on the Book of the Prophet Jeremiah. Chapters 1-25*, Philadelphia 1986.
- Homer, *Iliada*, Wrocław 2004.
- Lundbom J. R., *The double curse in Jeremiah 20,14-8*, „Journal of Biblical Literature” 1985, nr 104, s. 589-600.
- Magonet J., *Jeremiah's last confession: structure, imagine and ambiguity*, „Hebrew Annual Review” 1987, nr 11, s. 303-317.
- O'Connor K. M., *The Confessions of Jeremiah: Their interpretation and role in chapters 1-25*, Missoula 1988.
- Prijs L., *Jeremia XX 14 ff.: Versuch einer neuen Deutung*, „Vetus Testamentum” 1964, nr 14, s. 104-108.
- Rudolph W., *Jeremia*, Tübingen 1968.
- Sofokles, *Król Edyp*, w: Sofokles, *Antygona. Król Edyp. Elektra*, Wrocław 2004, s. 215-354.
- Stachowiak L., *Księga Jeremiasza. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań 1967.
- Wilk J., *Wierzyć Bogu*, Kraków 2011.

Mysteriousness of the Messenger in Jer 20,15-17

Summary

The figure of 'the man' (שׂוֹנֵן), who gives Jeremiah's father a message about son's birth, is in the interpretation problematic as this man was not at fault to the prophet, yet he was cursed by him. This kind of behavior could be connected with a ban on cursing mother or father (see Exod 21,17; Lev 20,9) and a ban on blaspheming against God (see Exod 22,27;

Lev 24,10-16). Jeremiah being unable to curse directly those who have called him into being, indirectly does it towards the person, who has announced his birth. This messenger may also be a personification of Jeremiah. As they both promulgated the truth-the Good News and could be sentenced to death. None of them was against those who were threatening their lives.

Keywords: curse, Jeremiah, Jer 20,15-17, man, messenger.

Translated by Patrycja Grzybek